

УДК 342.9:341.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.37>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСНОВНИХ ПИТАНЬ ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВІДПОВІДНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Бойко Б.В.,

аспірант,

кафедра адміністративного, кримінального права і процесу

Інституту права,

Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права»

ORCID: 0009-0002-2058-8406

Бойко Б.В. Зарубіжний досвід правового регулювання основних питань призову на військову службу під час мобілізації як основа для вдосконалення відповідних положень законодавства України.

Автором наголошено, що запорукою належного рівня обороноздатності держави в умовах тривалого протистояння у ході відсічі та стримування збройної агресії проти України є високий ступінь готовності системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства до оборони держави. Досягнення цих передумов боєздатності сил оборони держави, особливо в умовах дисбалансу воєнних потенціалів, вимагає безперервного вдосконалення систем мобілізаційної підготовки та мобілізації, яке включає, головним чином, законодавче унормування цих процесів з дотриманням стандартів якості адміністративно-правового регулювання, що уможливить повне й своєчасне виконання мобілізаційних завдань та забезпечення достатнього рівня захищеності суб'єктів, які мають права, обов'язки та відповідальність згідно з нормативно-правовими актами про мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

У статті окреслено зарубіжний досвід правового регулювання питань призову на військову службу, який може слугувати основою для вдосконалення відповідних положень законодавства України. За підсумками дослідження запропоновано: 1) визнавати документ про виклик до органу комплектування сил оборони доведеним до відома його адресата, якщо його було надіслано рекомендованим листом з описом вкладення та повідомленням про вручення за адресою її проживання відповідно до її облікових даних; 2) надсилати мобілізаційні документи через інформаційно-комунікаційні мережі (через електронний кабінет або електронну пошту) лише як додатковий спосіб оповіщення, який не призводить до виникнення обов'язків у адресатів цих документів, з поступовим наданням надісланим таким чином документам юридичної сили у випадках, коли призовник, військовозобов'язаний або резервіст надав згоду на отримання мобілізаційних документів електронними засобами зв'язку або коли на нього законодавством покладається обов'язок мати офіційну електронну адресу (електронний кабінет) для взаємодії із державними органами у рамках будь-яких суспільних відносин; 3) забезпечити якомога більш високий ступінь деталізації правового регулювання питань надання військовозобов'язаним відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації (у тому числі, встановивши об'єктивні та зрозумілі критерії наявності обставин, які є підставою для відстрочки, з одночасним унеможливленням зловживань, передбачивши обов'язок військовозобов'язаних повідомляти про те, що відпали обставини, на підставі яких їм було надано право на відстрочку, та дозволивши уповноваженому державному органу самостійно відкликати рішення про надання відстрочки у таких випадках тощо).

Ключові слова: відстрочка від призову на військову службу, інституційна модель військового обліку, оповіщення військовозобов'язаних, призов на військову службу під час мобілізації.

Boyko B.V. International experience in governing the main issues of enlistment in the military during mobilization as a basis for improving the relevant provisions of Ukrainian legislation.

The author emphasizes that the key to the proper level of defense capability of the state in the conditions of prolonged confrontation during the repulsion and deterrence of armed aggression against Ukraine is a high degree of readiness of the state management system, defense forces, national economy, infrastructure and society for the defense of the state. Achieving these prerequisites for the combat readiness of the state defense forces, especially in conditions of imbalance of military potentials, requires continuous improvement of mobilization training and mobilization systems, which includes, mainly, legislative regulation of these processes in compliance with the quality standards of administrative and legal regulation, which will enable the full and timely implementation of mobilization tasks and ensuring a sufficient level of protection of subjects who have rights, obligations and responsibilities in accordance with regulatory legal acts on mobilization training and mobilization.

The article outlines international experience in governing key issues of conscription for military service, which can serve as a basis for improving the relevant provisions of the legislation of Ukraine. Relying on the outcomes of the research, the author puts forward a proposition: (1) to recognize a document on the call-up to the defense forces recruitment body as brought to the attention of its addressee if it was sent by registered letter with a description of the attachment and a notification of delivery to official address of residence of the addressee according to his or her registration data; (2) to send mobilization documents via information and communication networks (via an electronic account or e-mail) only as an additional method of notification that does not give rise to obligations on the part of the addressees of these documents, with the gradual making such documents binding in cases where a conscript or reservist has consented to receiving mobilization documents via electronic means of communication or when the law imposes on him or her the obligation to have an official e-mail address (electronic account) for interaction with state agencies within the framework of any public relations; (3) ensure the highest possible level of detail in rules and regulations regarding issues of granting conscripts a deferment from military service during mobilization (including by establishing objective and understandable criteria for the presence of circumstances that are grounds for a deferment, while simultaneously preventing abuses; by providing for the obligation of conscripts to report that the circumstances under which they were granted the right to a deferment have ceased to exist; and by allowing the authorized authorities to independently lift the decision to grant a deferment in such cases, etc.).

Key words: deferment from military service, institutional model of military registration, call-up of people liable for military service, military service during mobilization, notice of obligation to render military service.

Постановка проблеми. Запорукою належного рівня обороноздатності держави в умовах тривалого протистояння у ході відсічі та стримування збройної агресії проти України є високий ступінь готовності системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства до оборони держави. Досягнення цих передумов боєздатності сил оборони держави, особливо в умовах дисбалансу воєнних потенціалів, вимагає безперервного вдосконалення систем мобілізаційної підготовки та мобілізації, яке включає, головним чином, законодавче унормування цих процесів з дотриманням стандартів якості адміністративно-правового регулювання, що уможливить повне й своєчасне виконання мобілізаційних завдань та забезпечення достатнього рівня захищеності суб'єктів, які мають права, обов'язки та відповідальність згідно з нормативно-правовими актами про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Теоретичною основою для цього мають виступити висловлені вченими міркування засадничого та точкового рівня, які ґрунтуються на результатах осмислення відповідного зарубіжного досвіду, а також на законодавчих пропозиціях суто наукового походження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан наукового опрацювання зарубіжного досвіду правового регулювання питань призову на військову службу залишається незадовільним, незважаючи на високий ступінь цінності досліджень за цим напрямом, який охоплює, передусім, загальні питання організації та правового регулювання військового обліку, процесу оповіщення призовників, військовозобов'язаних та резервістів, питання відстрочок від призову на військову службу військовозобов'язаних та резервістів. Водночас, у науковій думці зарубіжний вектор дослідження мобілізаційних заходів набирає все більшого поширення. Зокрема, Н.О. Мудролюбова, Н.Г. Маслова та Ю.О. Сушицька здійснили порівняльний аналіз основних положень мобіліза-

ційних законів європейських держав з акцентом на процесі оголошення мобілізації та правах і обов'язках осіб під час мобілізації. На основі міжнародного досвіду країн ЄС Н.О. Мудролюбова, Н.Г. Маслова та Ю.О. Сушицька вказали на те, що Україна може вдосконалити своє законодавство про мобілізацію через уніфікацію та деталізацію процедур, інтеграцію сучасних технологій, розширення соціальних гарантій, посилення міжвідомчої та міжнародної співпраці, підвищення обізнаності та підготовки громадян, а також розвиток інфраструктури та ресурсного забезпечення. Це дозволить підвищити ефективність та оперативність мобілізаційних процесів, а також забезпечити належний захист прав мобілізованих осіб [1, с. 449, 452]. Значну теоретичну та практичну цінність мають також висновки, що викладені й у працях інших вчених, серед яких, зокрема, К.Л. Бугайчук та О.І. Зозуля, але, все ж, утверджені у законодавстві розвинених держав підходи до організації та забезпечення проведення призову на військову службу мають досліджуватись більш глибоко та цілісно.

Метою статті є окреслення зарубіжного досвіду правового регулювання питань призову на військову службу під час мобілізації, який може слугувати основою для вдосконалення відповідних положень законодавства України

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи виконання мети цього дослідження, насамперед, у контексті загальних питань організації та правового регулювання військового обліку, насамперед, наведемо основні контури моделі військового обліку, яка закріплена законодавством США.

Так, за приписами ст. 1615.4 Електронного кодексу федерального законодавства США (Акту про добір на військову службу) призовники та військовозобов'язані віком від 18 до 25 років мають зареєструватись у спеціально уповноваженому державному органі, яким є Служба добору на військову службу США (Selective Service System of the United States). Це включає надання ними про себе облікових даних, серед яких ім'я, дата народження, стать, номер рахунку соціального страхування, поточна поштова адреса, адреса постійного місця проживання, номер телефону. Завершення реєстраційного процесу засвідчується видачею директором служби письмового підтвердження реєстрації (ст. 1615.7 Електронного кодексу федерального законодавства США). Призовники (військовозобов'язані) з урахуванням передбачених законом особливостей їх правового та/або соціально-економічного становища реєструються за одним з класів, серед яких, зокрема:

- доступний для необмеженої військової служби (клас 1-A);
- особа, яка відмовляється від військової служби з релігійних переконань та доступна лише для небойової військової служби (клас 1-A-0);
- відстрочка від призову на військову службу через тяжке становище утриманців (клас 3-A);
- особа, яка відбула військову службу (клас 4-A);
- особа із відстрочкою від призову на військову службу за публічною посадою (клас 4-B);
- іноземець або особа з подвійним громадянством (клас 4-C);
- особа, яка є непридатною до військової служби (клас 4-F);
- особа, яка звільняється від служби через смерть його батьків або брата або сестри під час служби в збройних силах або чий батько або брат або сестра перебувають у статусі захоплених або зниклих безвісти (клас 4-G) [2].

Структура Служби добору на військову службу США включає її місцеві ради, окружні апеляційні ради, національну апеляційну раду (з їх комісіями) та її директора. Директор може віднести реєстранта до будь-якого класу, на який він має право, за винятком класів 1-A-0, 1-0, 2-D, 3-A та 4-D. Національна апеляційна рада та апеляційна комісія округу можуть віднести реєстранта до будь-якого класу, на який він має право. Місцева рада може віднести реєстранта до класу 1-A-0, 1-0, 2-D, 3-A або 4-D, на який він має право. Місцева рада також може віднести реєстранта до класів 1-C, 1-D-D, 1-D-E, 1-O-S, 1-W, 3-A-S, 4-A, 4-A-A, 4-B, 4-C, 4-F, 4-G, 4-T або 4-W, на які він має право після розгляду запиту реєстранта щодо перегляду класифікаційного рішення (ст. 1633.1 Електронного кодексу федерального законодавства США). Водночас, директор служби може розпорядитися про повторний розгляд будь-якого рішення щодо класифікації, якщо факти, на яких ґрунтується класифікація, змінюються або коли директор виявляє, що реєстрант неправильно представив будь-який суттєвий факт, пов'язаний із його вимогою щодо класифікації. Разом з тим, жодна класифікація не може бути змінена, якщо реєстрант не буде перед цим письмово повідомлений про заплановане рішення та його причини та йому не буде надано можливість викласти його думку письмово протягом 10 днів з моменту надсилання повідомлення. Якщо директор на-

казує переглянути класифікацію відповідно до цього пункту, вимога розглядатиметься в усіх відношеннях так, ніби це була первісна вимога щодо класифікації (ст. 1633.13 Електронного кодексу федерального законодавства США) [2].

Таким чином, особливостями моделі інституційного та правового забезпечення військового обліку за законодавством США є те, що вона передбачає діяльність спеціально уповноваженого державного органу ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів з багаторівневою структурою та чітким розподілом повноважень між підрозділами цього державного органу щодо класифікації осіб за їх відношенням до військового обов'язку. Ці рішення можуть бути переглянуті, у тому числі за ініціативою уповноваженого органу, якщо відпали для них підстави або з інших причин, із наданням права відповідній особі подати пояснення та докази. Військовий облік за американським законодавством є всеохоплюючим та не залежить від належності особи до того чи іншого громадянства, її релігійних переконань, наявності у неї права на відстрочку від призову на військову службу та інших обставин.

На особливу увагу з-поміж зарубіжного досвіду заслуговують утверджені у законодавстві зарубіжних держав підходи до організації та правового регулювання процесу комплектування сил оборони, у тому числі його частини, що стосується сповіщення відповідними уповноваженими органами призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Так, у Ізраїлі міністр оборони положеннями ст. 34 Закону про сили оборони Ізраїлю наділяється повноваженнями його наказом закликати будь-яку особу призовного віку, яка належить до резервних сил Армії оборони Ізраїлю, з'явитися на регулярну службу або службу в резерві, у місці та час, визначені у наказі, і служити доти, допоки наказ є чинним (або уповноважити командира або начальника центру комплектування на видання такого наказу). Особа призовного віку, яка зобов'язана з'явитися на регулярну службу, належить до регулярних сил Армії оборони Ізраїлю з часу, встановленого законом для її з'явлення. Якщо вона не з'явиться без поважних причин, вона буде вважатися такою, яка самовільно залишила службу в цей час (ст. 35 Закон про сили оборони Ізраїлю). Наказ про призов на військову службу є обов'язковим для особи, яка підпадає під його дію, з моменту, коли він став їй відомий. Наказ, який був оприлюднений у офіційному загальнодержавному друкованому (електронному) виданні (Reshumot) вважається таким, що став відомим особам, яких він стосується, опівдні дня, який є наступним за днем його опублікування. Наказ про призов на військову службу, який не був опублікований у офіційному загальнодержавному друкованому (електронному) виданні вважається доведеним до відома особи, яка підпадає під його дію:

- 1) у разі доставки особі або члену її сім'ї, який проживає разом з нею та є старшим за 18 років, – у момент вручення;
- 2) якщо надіслано рекомендованим листом такій особі за адресою її постійного проживання, – після спливу 72 годин з моменту доставки до відділення зв'язку для відправлення;
- 3) у разі оприлюднення по радіо, телебаченню або на дошках оголошень місцевого органу влади – після закінчення 4 годин з моменту оприлюднення;
- 4) якщо його опубліковано не менш як у двох щоденних газетах, – після закінчення 4 годин з моменту розповсюдження газети за місцем перебування цієї особи (ст. 55 Закону про сили оборони Ізраїлю) [3].

Для порівняння за законодавством Республіки Корея про військовий обов'язок та військову службу начальник кожного районного військового управління (у тому числі начальники військових підрозділів) вручають повістку про призов військовозобов'язаним поштою, особисто або через інформаційно-комунікаційні мережі (засобами електронного зв'язку). У разі відсутності військовозобов'язаного повістка вручається голові сім'ї, повнолітньому члену його сім'ї, роботодавцю або уповноваженій ним особі, а особа, яка отримала повідомлення, має негайно передати повістку військовозобов'язаному. У таких випадках повістка про військову службу вважається врученою військовозобов'язаному із врученням одній з цих осіб. Коли повідомлення про військову службу не було вручене, за рішенням комісара військово-кадрової адміністрації, коли він або вона визнає це особливо необхідним, воно надіслане спеціальним способом доставки. Вручення в електронному вигляді здійснюється лише за згоди військовозобов'язаного (ст. 6 Акту Республіки Кореї про військову службу). Принагідно зазначимо, що законом передбачено й те, що у разі зміни місця проживання військовозобов'язаним він протягом 14 днів подає повідомлення про це (ч. 1 ст. 69 Акту Республіки Кореї про військову службу) [4].

Отже, особливостями заходів оповіщення та призову громадян, що передбачені законодавством деяких зарубіжних держав, є, зокрема, автоматичне прийняття військовозобов'язаних на військову службу з часу, коли вона має з'явитись до органу комплектації сил оборони чи до військового підрозділу (Ізраїль). Розпорядчий акт військового командування про призов на військову службу призовників, військовозобов'язаних або резервістів вважається доведеним до їх відома без необхідності особистого вручення їм персональних документів про виклик. Установлено, що розпорядчий акт військового командування про призов вважається таким, що став відомим особам, яких він стосується, опівдні дня, який є наступним за днем його опублікування, якщо він був опублікований у офіційному загальнодержавному друкованому (електронному) виданні. Якщо він не був опублікований, він вважається доведеним до відома особи, яка підпадає під його дію, зокрема, якщо документ про виклик надіслано рекомендованим листом такій особі за адресою її постійного проживання, – після спливу 72 годин з моменту доставки до відділення зв'язку для відправлення (Ізраїль, Республіка Корея). Водночас, оповіщення призовників, військовозобов'язаних або резервістів через інформаційно-комунікаційні мережі допускається лише за їх згодою.

Підходи до регламентації діяльності органів комплектування сил оборони щодо оповіщення та призову громадян активно обговорюються й науковою спільнотою.

Одноставно визнається те, що чинне мобілізаційне законодавство з урахуванням триваючої російсько-української війни та неоднозначної правозастосовної практики потребує усунення низької надійності і прогалин у сфері обов'язків військовозобов'язаних щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації. Такі обов'язки мають не тільки відповідати інтересам підвищення обороноздатності України та ефективного стримування збройної агресії, але й не порушувати конституційних прав громадян, бути чіткими та однозначними, забезпечувати реальну можливість їх реалізації всіма військовозобов'язаними [5, с. 43].

Зокрема, порушується проблематика використання засобів електронного зв'язку для надсилання особам мобілізаційних документів. О.І. Зозуля у цьому зв'язку вказує на те, що не можна підтримати запропоноване одним із законопроектів надсилання повісток через електронний кабінет або електронну пошту, як таке, що очікувано порушуватиме конституційні права громадян, зокрема на рівність та недискримінацію [5, с. 42]. Критично оцінює цю законодавчу пропозицію й К.Л. Бугайчук, звертаючи на те, що правило про те, що повістка про виклик до територіального центру комплектування та соціальної підтримки може бути надіслана громадянину через електронний кабінет призовника, військовозобов'язаного та резервіста або на електронну пошту, не супроводжується встановленням обов'язковості наявності у громадян електронної пошти, месенджерів, смартфонів, персональних комп'ютерів тощо. З огляду на це, на переконання вченого, запроваджувати державну розсилку документів через такі засоби є передчасним та може викликати численні правові колізії. Більше того, лист з повісткою від незнайомого відправника електронною поштою може відправити в спам, що ускладнює вирішення питання про те, чи має відповідна особа нести відповідальність за неявку за повісткою. К.Л. Бугайчук припускає, що існує ризик, що особа може подати до суду позов, в частині того, що він нормативно не зобов'язаний мати адресу електронної пошти або доступ до мережі Інтернет. У цьому випадку шанси цієї особи на позитивний результат зростають, адже у відповідній дії не буде ознаки протиправності, а отже вона не буде вважатися правопорушенням [6, с. 136].

Обміркувавши аргументацію вчених, погоджуємось із тим, що надсилання мобілізаційних документів через інформаційно-комунікаційні мережі (через електронний кабінет або електронну пошту) може бути лише додатковим способом оповіщення, який не призводить до виникнення обов'язків у адресатів цих документів. Винятком з цього мають бути випадки, коли призовник, військовозобов'язаний або резервіст надав згоду на отримання мобілізаційних документів електронними засобами зв'язку або коли на нього законодавством покладається обов'язок мати офіційну електронну адресу (електронний кабінет) для взаємодії із державними органами у рамках будь-яких суспільних відносин.

Продовжуючи огляд перспектив вдосконалення порядку оповіщення під час мобілізації, зазначимо, що висловлюються й більш прямолінійні точки зору щодо необхідності посилення мобілізації за рахунок більш наполегливого та злагодженого виконання державним апаратом примусових мобілізаційних заходів.

Наприклад, авторський колектив у складі Р.З. Харделя, В.І. Тарана, В.М. Холіна та С.В. Лячина схиляється до думки про те, що значно покращити ефективність проведення мобілізаційних

заходів дозволить створення мобільних патрульних груп зі складу сил і засобів територіальної оборони під керівництвом штабів районів територіальної оборони. До таких груп варто залучити представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, добровільних формувань територіальних громад, поліції, СБУ, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Державної міграційної служби, Державної митної служби та військової служби правопорядку, яких уповноважити наказом коменданта на перевірку документів у громадян відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». У свою чергу, в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки варто організувати цілодобове чергування операторів Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, налагодити їхній зв'язок та взаємодію із мобільними патрулями для оперативної перевірки перебування громадян на військовому обліку, та їхнього включення до переліку військовозобов'язаних, які підлягають адміністративному затриманню та доставленню до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Із виявленням таких осіб, викликати представників поліції (у випадку їх відсутності у складі мобільної групи) для здійснення адміністративного затримання [7, с. 469]. Погоджуючись із позицією авторів щодо необхідності залучення працівників поліції для адміністративного затримання військовозобов'язаного, вважаємо, що для підвищення ефективності мобілізаційної підготовки та мобілізації недостатньо більш наполегливого та злагодженого виконання державним апаратом примусових мобілізаційних заходів. Натомість, має бути вдосконалена їх права основа з розширенням самого інструментарію цих заходів.

Переходячи до наступного аспекту системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, яким є питання відстрочки від призову на військову службу військовозобов'язаних під час мобілізації, насамперед, зазначимо, що правове регулювання цих питань у зарубіжних державах також вирізняється важливими особливостями.

Зокрема, за законодавством Ізраїлю відстрочка від служби може бути умовною або безумовною. Якщо відстрочка є умовною, призовник, військовозобов'язаний або резервіст, щодо якого застосовується виданий документ про відстрочку, має виконати цю умову, а якщо внаслідок зміни обставин він більше не може її виконати, вона протягом 7 днів з дня, коли сталася зміна, він має повідомити про це призовному офіцеру або уповноваженій ним особі, довівши до його відома обставини, через які відпала підстава для відстрочки від служби (ст. 37 Закону про сили оборони Ізраїлю) [3].

Разом з тим, законодавство Ізраїлю уповноважує призовного офіцера, який має достатні підстави вважати, що відстрочка від призову на військову службу, непридатність до служби або звільнення з інших підстав конкретного призовника, військовозобов'язаного або резервіста від служби є результатом надання цією особою неправдивої інформації або інших дій, що вводять в оману, вчинених цією або іншою особою, він прийняти рішення про повторний розгляд відповідного питання. Особа, яка повторно розглядає справу, повинна надати відповідній особі можливість бути вислуханою, і якщо вона переконана, що звільнення, відстрочка або визначення непридатності є результатом надання такої інформації або таких дій, як зазначено вище, вона може скасувати його на основі наявних у нього доказів (ч. «а» ст. 42 Закону про сили оборони Ізраїлю). Особа, уповноважена на повторний розгляд справи, має надати відповідній особі можливість бути вислуханою, і якщо вона переконана, що відстрочка, визначення непридатності або інше звільнення є результатом надання недостовірної інформації або дій, що вводять в оману, вона може скасувати відповідне рішення на основі наявних у нього доказів (ч. «б» ст. 42 Закону про сили оборони Ізраїлю) [3].

Репрезентативним законодавчим матеріалом, який показує особливості вирішення питання про звільнення від призову на службу за американським законодавством є закріплена ним процедура визначення наявності підстав для відстрочки від призову у зв'язку з наявністю у особи утриманців, які перебувають у важкому становищі.

Так, за приписами ч. «б» ст. 1642.3 Електронного кодексу федерального законодавства США (Акту про добір на військову службу) під час розгляду заяви військовозобов'язаного, який реєструється, щодо класифікації у групі з наданням відстрочки від призову на військову службу за зазначеною підставою, уповноважений орган спочатку визначає, чи є дружина, дитина (діти), батьки, бабуся (дідуся), брат(и) або сестра(и) військовозобов'язаного на його утриманні. Утримання може полягати у фінансовій допомозі, особистому догляді або близькому спілкуванні. Якщо фінансова допомога є основою утримання, внесок військовозобов'язаного має покривати значну частину потреб утриманця. У більшості випадків від 40 до 50% вартості необхідних речей

можна вважати достатнім. Якщо рішення з цього питання буде ствердним, рада визначить, чи призведе призов військовозобов'язаного до надзвичайних труднощів для його утриманців, які залежать від нього. Натомість, за ст. 1642.4 Електронного кодексу федерального законодавства США військовозобов'язаний не має права на відстрочку від військової служби у зв'язку зі складнощами для його утриманців, якщо:

- він взяв на себе зобов'язання перед утриманцями саме з метою ухилення від навчання та служби; або
- він набув надмірних фінансових зобов'язань, перш за все, щоб підтвердити обґрунтованість його вимоги про залежність утриманців від нього; або
- його утриманці не будуть позбавлені розумної підтримки, якщо реєстрант буде призначений; або
- є інші особи, які бажають і здатні взяти на себе підтримку його утриманців; або
- утриманці зазнають лише звичайних страждань від розлуки із військовозобов'язаним, якщо він буде прийнятий на службу; або
- труднощі для утриманців є фінансовими та можуть бути усунені виплатами та надбавками, які виплачуються державою утриманцям осіб, які служать у збройних силах [2].

Рада Служби добору на військову службу США може надати військовозобов'язаному право на відстрочку на такий період часу, який він вважає доцільним, але в жодному разі цей період не перевищує 1 року (ст. 1642.7 Електронного кодексу федерального законодавства США). Натомість, відмова у задоволенні заяви про відстрочку має супроводжуватись її правовим обґрунтуванням та має ґрунтуватись на доказах зі справи заявника (ст. 1642.8 Електронного кодексу федерального законодавства США) [2].

Таким чином, ступінь деталізації правового регулювання питань надання військовозобов'язаним відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації є високим. Зокрема, тою мірою, якою це можливо встановлюються об'єктивні та зрозумілі критерії наявності обставин, які є підставою для відстрочки, з одночасним унеможливленням зловживань (маніпулювань відповідними обставинами). Передбачається й обов'язок військовозобов'язаних повідомляти про те, що відпали обставини, на підставі яких їм було надано право на відстрочку, а також на уповноважений державний орган покладається обов'язок самостійно відкликати рішення про надання відстрочки у таких випадках.

Висновки і пропозиції. Підбиваючи підсумки наукового опрацювання зарубіжного досвіду правового регулювання основних питань призову на військову службу під час мобілізації пропонуємо: 1) визнавати документ про виклик до органу комплектування сил оборони доведеним до відома його адресата, якщо його було надіслано рекомендованим листом з описом вкладення та повідомленням про вручення за адресою її проживання відповідно до її облікових даних; 2) надсилати мобілізаційні документи через інформаційно-комунікаційні мережі (через електронний кабінет або електронну пошту) лише як додатковий спосіб оповіщення, який не призводить до виникнення обов'язків у адресатів цих документів, з поступовим наданням надісланим таким чином документам юридичної сили у випадках, коли призовник, військовозобов'язаний або резервіст надав згоду на отримання мобілізаційних документів електронними засобами зв'язку або коли на нього законодавством покладається обов'язок мати офіційну електронну адресу (електронний кабінет) для взаємодії із державними органами у рамках будь-яких суспільних відносин; 3) забезпечити якомога більш високий ступінь деталізації правового регулювання питань надання військовозобов'язаним відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації (у тому числі, встановивши об'єктивні та зрозумілі критерії наявності обставин, які є підставою для відстрочки, з одночасним унеможливленням зловживань, передбачивши обов'язок військовозобов'язаних повідомляти про те, що відпали обставини, на підставі яких їм було надано право на відстрочку, та дозливши уповноваженому державному органу самостійно відкликати рішення про надання відстрочки у таких випадках тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мудролюбова Н.О., Маслова Н.Г., Сушицька Ю.О. Порівняльний аналіз мобілізаційних законів України та інших країн – членів ЄС. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 9(37) 2024. DOI: 10.52058/2786-5274-2024-9(37)-442-456.

2. Military Selective Service Act, 50 U.S.C. App. 451 et seq. URL: <https://www.ecfr.gov/current/title-32/subtitle-B/chapter-XVI/part-1642>.
3. Defense Service Law of Israel of 30 January 1986 no. 341962. URL: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-defense-service-law-1986>.
4. Military Service Act of the Republic of Korea of 28 May 2014 no. 12684. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?lang=ENG&hseq=32750.
5. Зозуля О.І. Деякі зауваження до останніх законодавчих ініціатив щодо обов'язків військово-визволенних у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 29 лютого 2024 р.). Дніпро: ДДУВС, 2024. С. 40–44.
6. Бугайчук К.Л. Окремі питання нормативно-правового регулювання питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби. Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference 'Modern technologies and processes of implementation of new methods' (February 6-9, 2024) Madrid, Spain. International Science Group. С. 133–137. DOI: 10.46299/ISG.2024.1.5.
7. Хардель Р.З., Таран В.І., Холін В.М., Лячин С.В. Можливості покращення ефективності проведення заходів мобілізації людських ресурсів. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Державне управління»*. 2024. № 3 (21). С. 462–475. DOI: 10.52058/2786-6300-2024-3(21)-462-474.
8. Данко В.Й., Белов Д.М. Правові позиції Конституційного Суду України: аналіз правової доктрини. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 73(5). 2022. С. 174–182.
9. Лазур Я.В. Забезпечення прав і свобод громадян України у сфері публічного управління: адміністративно-правовий механізм: *монографія*. К.: Четверта хвиля. 2010. 240 с.
10. Лазур Я.В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392–398.